

Behoeftenonderzoek project Kennistransfer NME

**Een onderzoek naar bekendheid, toegankelijkheid en gebruik van NME-
onderzoek als onderdeel van het project Kennistransfer NME**

**Chris Maas Geesteranus
December 2008**

1. Achtergrond

Offerte

De offertetekst van het project Kennistransfer NME vermeldt de volgende motivering voor diverse, binnen het kader van het project, uit te voeren onderzoeken waaronder bijgaand onderzoek: *‘Bij de ontwikkeling van de database die wij dus expliciet met diverse NME-partners gaan ontwikkelen, moet antwoord worden gevonden op onder andere de volgende vragen:*

- *welke kennisbehoeften hebben diegenen die nu als ‘doelgroep’ in het bestek worden beschreven?*
- *welke kennisbehoeften hebben de kleinere NME-instellingen op lokaal/regionaal niveau?*
- *hoe krijgen we ‘moeilijke’ wetenschappelijke literatuur geconcretiseerd, vertaald naar ‘gewone’ gebruikers?*
- *hoe krijgen we handzame en bruikbare overzichten van de grote hoeveelheden informatie die wordt gepubliceerd (tijdschriften, nieuwsbrieven, buitenlandse informatie-overzichten); een ‘abstract service’?*

De coalitie beschouwt een kennisinfrastructuur met database als een nuttig instrument voor kenniscirculatie in een communicatiestrategie. Kanttekening daarbij is dat het een instrument blijft en dat de infrastructuur met database zelf per definitie op zich niets oplost. Vele, met goede bedoelingen, ontwikkelde kennisinfrastructuren en databases liggen ‘op het kerkhof’. De werking van een kennisinfrastructuur met database als instrument kan alleen succesvol zijn bij een goede opzet, aansluiting bij behoeften, het moet ergens zijn plaats hebben (ingebod zijn), moet afgebakend zijn, moet gegarandeerde toevoer en afname hebben (vraag en aanbod moeten in evenwicht zijn), gebruikersspecifieke toegankelijkheid en doorlopende facilitering.

Het is wenselijk dat het systeem een aantrekkelijke vorm krijgt, bijvoorbeeld kan gedacht worden aan een Wikipedia-achtige omgeving (WikiNMedia), waarbij onderscheid kan worden gemaakt per type gebruiker. Daarnaast is het van belang dat het gehele NME-werkveld zich identificeert met de te creëren kennisinfrastructuur/database en zich mede-eigenaar voelt van de structuur. Participatieve ontwikkeling van de kennisinfrastructuur met betrokkenheid van vertegenwoordigers uit het hele NME werkveld ligt daarom voor de hand’.

Toelichting

Jaarlijks voeren diverse universiteiten, adviesbureaus en andere onderzoeksinstituten (denk bijvoorbeeld aan Alterra, Groen Kennisnetwerk) studies en (wetenschappelijk) onderzoek uit op het gebied van natuur- en milieu-educatie (NME) en/of daaraan gelieerde vakgebieden. De resultaten van die studies en onderzoeken worden, indien al bekend in het NME-werkveld, lang niet altijd gebruikt. Eén van de redenen zou kunnen zijn dat de vragen van praktijkwerkers in het werkveld niet bekend zijn bij die onderzoeksinstituten; en dus ook niet automatisch in nieuwe of lopende onderzoeken worden meegenomen. Daar komt bij dat diverse ministeries (en ongetwijfeld ook provincies en gemeenten) op het gebied van NME-onderzoek zelf ook wensen (en daarvoor ook financiën) hebben; vooral gaat het om LNV en VROM. Maar ook daar is niet goed bekend welke vragen er bij NME-instellingen leven; of men vindt het belangrijker ‘beleidsgericht’ onderzoek te laten doen. Dat leidt ertoe dat vraag vanuit het NME-werkveld en aanbod op het gebied van NME-onderzoek slecht op elkaar afgestemd. Aangezien ook vindbaarheid, toegankelijkheid (mate van specificiteit en taalgebruik) van zulk onderzoek voor praktijkwerkers vaak te wensen overlaat, dan wordt duidelijk dat het gebruik ervan door het NME-werkveld waarschijnlijk gering is. Dit onderzoek bevestigt dat. Het

VEN-advies ‘Interactieve kennisontwikkeling en -onderzoek’ (zie hieronder) is daarop uitgebreid ingegaan.

2. Doel, aard en potentiële gebruikers van dit onderzoek

De doelen van dit onderzoek zijn:

- inzicht verwerven in bevorderende en belemmerende factoren die betrekking hebben op bekendheid, toegankelijkheid en gebruik van NME-onderzoek (kennisdoorstroming)
- formuleren van een onderzoeksagenda (fundamenteel c.q. toegepast) voor NME voor de komende jaren.

Dit onderzoek is een conglomeraat van verschillende invalshoeken: een bestaand advies van de VEN, een workshopbijeenkomst en een schriftelijke enquête vormen de bouwstenen. Hoewel deze situatie tot onvergelykbare resultaten zou kunnen leiden, doet zich de situatie voor dat ze elkaar lijken te versterken.

Desondanks is de ambitie van dit onderzoek niet meer dan indicatief. Een meer systematische benadering zou kunnen leiden tot een meer kwalitatief of zelfs kwantitatief resultaat. In de conclusies wordt daarop nader ingegaan.

De potentiële gebruikers van dit onderzoek zijn primair de betrokkenen bij het project Kennistransfer NME; secundair kunnen onderdelen of het geheel interessant zijn voor lokale, regionale en landelijke NME-instellingen en -organisaties in ‘kern’ en ‘schil’, opdrachtgevers van NME-onderzoek en universiteiten.

3. Opzet van het onderzoek op hoofdlijnen

De uiteindelijke opzet van het onderzoek wijkt iets af van het oorspronkelijke voorstel dat ook de analyse van een behoeftenonderzoek onder lokale NME-centra door het IVN (2007) en het aanschrijven van IVN consultants omvatte. Het behoeftenonderzoek bleek te weinig aanknopingspunten te bevatten en binnen het IVN werd erop gewezen dat consultants zich niet met (NME-)onderzoek bezighouden. Toegevoegd is een analyse van genoemd VEN-advies. Zo ziet de uiteindelijke werkwijze er als volgt uit:

- ❖ Analyse van het VEN-advies ‘Interactieve kennis- en onderzoeksontwikkeling’.
- ❖ Analyse van het materiaal van een workshop tijdens de SVN-conferentie over behoeften aan en knelpunten in gebruik NME-onderzoek (6 oktober 2006).
- ❖ Schriftelijke vragenlijst uitgezet bij NME-instellingen (‘kern’ en ‘schil’).
- ❖ Interview met medewerkers van LNV en VROM als potentiële opdrachtgevers voor NME-onderzoek.
- ❖ Conclusies.

4. Het VEN-advies aan LNV

Het uitgebreide rapport van de VEN ‘Interactieve kennis- en onderzoeksontwikkeling’ aan LNV (2006; verkrijgbaar bij de auteur) kan als volgt verkort worden weergegeven.

Vraagstelling en oplossingsrichtingen

1. Vraag naar bestaand materiaal

Centrale vraag: hoe kunnen bekendheid met en de werkelijke toegankelijkheid tot bestaand nme-onderzoek worden verbeterd?

Een oplossingsrichting: het materiaal dat nog bestaat, is zeer verspreid over het land en omvat wetenschappelijke en ‘grijze’¹ literatuur. Wil men dit toegankelijk archiveren (wel inclusief een uitleen- of verwijzfunctie) dan moet dit structureel worden gefinancierd. Immers, potentiële inkomsten vanuit uitleen- en andere bibliothecaire diensten staan waarschijnlijk in geen enkele verhouding tot de verwachte (personele) kosten. Het ligt niet meer voor de hand dat de overheid (op enig niveau) aan financiering zal meewerken. Vandaar dat een andere constructie moet worden bedacht. Het volgende wordt geadviseerd:

1. Aangezien het gebruik van bestaand materiaal (de meeste documenten zijn nu vooral uit oogpunt van nme-historie van belang) waarschijnlijk in de toekomst ook bescheiden zal zijn, kan worden geprobeerd een ‘archieffachtige’ bestaande voorziening te interesseren, met een beperkte uitleenmogelijkheid. De Heimans en Thijsse Stichting zou gevraagd kunnen worden deze taak op zich te nemen.

N.B. Mocht de stichting hiervoor geen belangstelling hebben, dan zou die vraag kunnen worden neergelegd bij het International Institute of Social History (Amsterdam) of in het Biohistorisch Instituut (Utrecht) of bij Naturalis (Leiden). Eerstgenoemd instituut heeft reeds een grote hoeveelheid educatief materiaal van de IUCN opgenomen. Het nadeel is wel dat raadpleging van materiaal dan minder gemakkelijk is.

2. De stichting zou, bij instemming, samen met de VEN een tweejarig project kunnen aanvragen bij de rijksoverheid (bijvoorbeeld in het kader van de nieuwe rijksnota nme) om een landelijke inventarisatie, catalogisering, systematisering, toekomstige opslag en toegankelijkheid van zulk materiaal op te zetten. Na die periode dienen opslag, beheer en toegankelijkheid van het materiaal op een andere manier te worden gewaarborgd, hetgeen reeds een te beantwoorden vraag binnen het project kan zijn.
3. Wanneer het systeem op orde is, kunnen regelmatig, bijvoorbeeld via Podium Online, oudere, ‘belangrijke’ onderzoeken alsnog worden gepubliceerd of gerecenseerd (rubriek ‘*Wat hebben we aan dit onderzoek*’), evenals overzichten van belangrijke onderwerpen die in de loop van de jaren aan de orde zijn geweest. Deze zouden dan eventueel, gescand, beschikbaar kunnen worden gesteld via de UU database (zie hieronder).

De voorwaarde is natuurlijk dat er bij diverse individuen en instellingen die dit materiaal nu in bezit hebben, bereidheid bestaat om dit materiaal openbaar ter beschikking te stellen en dus af te staan aan een instelling zoals genoemd. De VEN (sectie natuur- en milieu-educatie) kan hierin behulpzaam zijn.

¹Deze literatuur omvat in het algemeen niet-wetenschappelijke, niet in het ISBN-systeem ingevoerde studies en onderzoeken

2. Vraag naar nieuw materiaal

Centrale vraag: hoe kan de nme-onderzoeksagenda zodanig worden opgezet dat potentiële gebruikers zich daarin aanzienlijk beter herkennen dan nu het geval is?

Een oplossingsrichting: het belangrijkste voorstel is dat de aard van in Nederland benodigd nme-onderzoek (de ‘agenda’) in aanzienlijke mate bepaald gaat worden door de nme-gemeenschap zelf. En naast bepaling gaat het ook om betrokkenheid bij de uitvoering ervan. Dit zou als volgt kunnen worden gerealiseerd:

1. De nme-instellingen die daarin zijn geïnteresseerd, komen jaarlijks – of zoveel vaker als nodig is – bijeen om vanuit het werkveld te bepalen welke gemeenschappelijke onderzoeksvragen zij hebben. Denkbaar is dat onderzoekers en potentiële opdrachtgevers bij dit proces aanwezig zijn.
2. De organisatie daarvan kan plaatsvinden in een vaste jaarcyclus (die hebben rijk en universiteiten ook en het is dus handig daarop af te stemmen), te beginnen met bestaande bijeenkomsten: trenddag, jaarlijks afgewisseld met de wisselwerkdag (afstemming met de organisator daarvan: IVN).
3. Daarna vindt een nme-onderzoeksbijeenkomst (werktitel) plaats, op initiatief van de VEN, waarin de uitkomsten van 1 en 2 op een rij worden gezet.
4. Het resultaat, een gemeenschappelijke lijst met geannoteerde onderzoeksprioriteiten (eventueel gebaseerd op evaluaties van reeds uitgevoerd en gebruikt onderzoek), wordt aangeboden aan potentiële opdrachtgevers, zoals de desbetreffende universiteiten en overheden.
De laatsten bepalen daarop hoe deze ‘veldprioriteiten’ in hun eigen onderzoeksbeleid passen en dus in hoeverre zij de voorstellen kunnen financieren. De toekomstige rijksnota over nme zou hierover uitspraken kunnen doen.

Met bovenstaande opzet komt er mogelijk een verschuiving in het (overheids)budget voor nme-onderzoek. De omvang zal hopelijk – door een systematischer aanpak zoals hier voorgesteld en door meer potentiële opdrachtgevers in te schakelen – toenemen, zodat de resultaten van dat type onderzoek beter ten goede zullen komen aan de ondersteunings- en uitvoeringspraktijk van nme.

De rol van de VEN in deze opzet is initiërend en beperkt faciliterend:

- de VEN is betrokken bij trenddag en wisselwerkdag om nme-onderzoek aan de orde te stellen
- de VEN neemt het initiatief om geïnteresseerde nme-instellingen bijeen te roepen voor de jaarlijkse nme-onderzoeksbijeenkomst
- desgewenst documenteren van onderzoeksvragen van VEN-leden
- assistentie bij het goed laten verlopen van het onder 1 en 2 genoemde planningsproces
- overleg met het Kenniscentrum van het IVN over aankondigingen via regionale en landelijke vakmedia (zoals provinciale overleggen en nieuwsbrieven; vakblad Podium, Podium Online, Podium Actueel).

3. Toegankelijk beheer en gebruik van nme-onderzoek

Centrale vraag: hoe kan, mede door middel van een toegankelijk beheerssysteem, het gebruik van nme-onderzoek worden versterkt?

Een *oplossingsrichting gebruik* is: in het voorgaande is reeds een belangrijke voorwaarde aan de orde geweest om het gebruik van onderzoek te versterken: het stimuleren van betrokkenheid bij en medebesluitvorming over de agendering evenals de verschuiving van onderzoeksbudget naar ondersteuning en uitvoering en contactmogelijkheden tijdens het onderzoek zelf. Maar er is meer, enigszins ‘rijp en groen’ door elkaar. Initiatiefnemers, financiers en uitvoerders moeten in veel gevallen nog worden gezocht. Voor de VEN is overigens duidelijk dat zijzelf en het Kenniscentrum van het IVN hierin soms een initiërende, soms een faciliterende rol kunnen spelen bij de volgende voorstellen.

Voor overheden:

1. Beleidsuitspraken in de rijksnota over nme om bepaalde vormen van ‘innovatieve’ bijscholing over onderzoekstoepassing te financieren.
2. Budgetverruiming van nme-instellingen voor het toepasbaar maken van onderzoek.
3. Ontwikkelen van criteria om noodzaak van een onderzoek aan te tonen en om te anticiperen op de doorwerking (het gebruik) ervan. Dit instrument zouden opdrachtgevers moeten gebruiken.

Voor nme-instellingen:

4. Bijeenkomsten organiseren die tot doel hebben om nme-onderzoek ‘gebruiksklaar’ te maken.
5. Publikatie van artikelen over onderzoek (ook een ‘abstract service’) in vakmedia.
6. Signaleren van onderzoek in ‘belendende’ educaties.
7. Onderzoek door studenten onder medebegeleiding (eventueel zelfs op lokatie) van nme-instellingen.
8. Aanvragen voor praktijkonderzoek bij transfercentra van hbo-instellingen en bij wetenschapswinkels.

Een *oplossingsrichting beheer* is: de cyclus van onderzoek (tussen planning/agendering en evaluatie) wordt ook gestimuleerd door een communicatiesysteem over vraag en aanbod: tussen opdrachtgevers (vaak ministeries of andere overheden) en gebruikers, of tussen gebruikers en onderzoekers. Dat bestaat nu, zo werd hierboven al gesteld, vrijwel niet. Dat is mogelijk ook de reden waarom er voorzieningen voor de opslag, het beheer, de documentatie, de bewerking/’vertaling’ en de verspreiding van nieuw (wetenschappelijk en ‘grijs’) onderzoek ontbreken. Door dergelijke oorzaken functioneert het netwerk van betrokkenen – en daarmee de cyclus van nme-onderzoek – niet goed.

Het initiatief van de Universiteit Utrecht (Kris van Koppen) om althans het huidige en toekomstige wetenschappelijke onderzoek op nme-gebied toegankelijker te maken via een binnen de universiteit functionerende openbare database, is een uitstekend idee dat verdieping en verbreding (aansluiting met andere universiteiten) behoeft. ‘Onderzoekshoogtepunten’ uit het verleden zullen eveneens worden gescand en bewaard, zoals hierboven al gemeld. De succesfactor van dit systeem lijkt dat opdrachtgevers de onderzoekers verplichten – als onderdeel van de formele opdracht – het resultaat van hun werk mede op die database te (laten) zetten.

Vooralsnog biedt dit systeem geen oplossing voor het beheer van nieuw ‘grijs onderzoek’, zodat ook hier moet worden gezocht naar een instelling die dit op zich kan nemen. Voor Engelstalige literatuur is er de bekende ERIC database in de VS, een zeer uitgebreid systeem

van literatuur en Engelstalige vaktijdschriften.

De volgende suggesties kunnen een oplossing van deze vragen mogelijk dichterbij brengen:

1. Het voornemen van de Universiteit Utrecht (zie hierboven) verdient steun. Continuïteit van het beheer van dit materiaal zal de desbetreffende vakgroep zelf verzorgen. Binnen de kaders van dit project heeft de VEN de desbetreffende vakgroep gestimuleerd dit systeem voor het beheer van nme-onderzoek te ontwikkelen.
2. Voor het beheer van 'grijs' en buitenlands materiaal is inderdaad nog geen voorziening voorhanden. Echter, de Heimans en Thijsse Stichting, zoals eerder genoemd, zou gevraagd kunnen ook deze functie op zich te nemen. Daarmee zou dit probleem opgelost kunnen worden. Voorwaarde is dan wel dat het eerder voorgestelde tweejarige project ook deze kwestie meeneemt.
3. Blijft het vraagstuk van de 'vertaling' van nme-onderzoek naar de praktijk van gebruikers. Het organiseren van bijeenkomsten om onderzoek 'gebruiksklaar' te maken (zie punt 4 hierboven) is nuttig maar niet voldoende. De vorming van permanente 'gebruiks-' of 'kenniskringen' voor nme-onderzoek is een mogelijkheid om hierin te voorzien. Deelnemers zouden kunnen zijn nme-werkers, onderzoekers en pedagogen/didactici/onderwijskundigen.
In relatie tot de eerdere uitspraken over de rol van de VEN (bij de planning van onderzoek) wordt voorgesteld dat deze organisatie ook hierin 'beperkt faciliterend' optreedt en desgewenst initiatieven neemt om deze kringen te laten functioneren. De leden van de VEN zouden hierin dan een duidelijke rol kunnen spelen.

Conclusies en aanbevelingen

- 1a. Conclusie: het overgrote deel van het bestaande nme-materiaal (van wetenschappelijke en niet-wetenschappelijke aard) heeft vooral historische waarde. Een kleine, nog bruikbare, selectie daaruit wordt reeds gescand en opgenomen in de database voor nme-onderzoek van de Universiteit Utrecht (het Wiel).
Nieuw onderzoek zal daar meteen op worden gezet. Aandachtspunt is wel dat er moet worden gezorgd voor afstemming met het Kenniscentrum IVN en met Veldwerk Nederland ten behoeve van een gecoördineerde ontsluiting.
De rest van het bestaande materiaal is nu ongeordend, nauwelijks toegankelijk en slechts aanwezig bij individuen.
- 1b. Het ministerie van LNV wordt aanbevolen een tweejarig project (in te dienen door de VEN en partners) te financieren. Dit project zal de inventarisatie, catalogisering, systematisering, toekomstige opslag en toegankelijkheid van die overgrote meerderheid van bestaand, ongeordend materiaal ter hand nemen, met het oog op de beschikbaarheid voor latere generaties nme-werkers. Ook zal in dat project de beschikbaarheid van toekomstig materiaal dat niet in de database van de UU zal worden opgenomen, aan de orde komen.
- 1c. Het ministerie van LNV wordt aanbevolen de jaarlijkse actualisering van het Wiel financieel te steunen.

- 2a. Conclusie: de planning en agendering van nieuw (in ieder geval wetenschappelijk) nme-onderzoek, zoals gefinancierd door of vanuit universiteiten en de overheid, is qua deelname door (potentiële) gebruikers niet geregeld. Mede hierdoor is het budget voor nme-onderzoek zeer beperkt.
- 2b. Het ministerie van LNV wordt aanbevolen veel meer rekening te houden met de inbreng van onderzoeksprioriteiten vanuit het nme-veld en op grond daarvan een verruiming van het eigen nme-onderzoeksbudget (ten behoeve van het onderzoek zelf en het gebruik ervan) mogelijk te maken.

- 3a. Conclusie: communicatie tussen de betrokkenen bij nme-onderzoek over vraag naar en aanbod van zulk onderzoek is weinig ontwikkeld. Daardoor is het systeem van opslag, beheer, vertaling en verspreiding van onderzoek ook sterk achtergebleven bij wat reëel mogelijk en wenselijk is. Gebruik van zulk onderzoek en de agendering daarvan lijden daar sterk onder.
- 3b. Het ministerie van LNV wordt aanbevolen de participatie van het nme-werkveld aan de jaarlijkse vraagarticulatie van nme-onderzoek te realiseren. Daartoe wordt de VEN in de gelegenheid gesteld een aantal initiatieven te nemen zoals de facilitering van een jaarlijkse onderzoeksbijeenkomst.
- 3c. Het ministerie van LNV wordt aanbevolen in de nieuwe rijksnota nme duidelijke beleidsuitspraken te doen over nut en noodzaak van nme-onderzoek en daaraan consequenties te verbinden zoals aangegeven in de aanbevelingen 1b en 2b.

5. Analyse van het VEN-advies over NME-onderzoek

Algemeen

Een algemene opmerking bij dit advies is dat het is gepubliceerd voordat zich allerlei organisatorische veranderingen in het NME-veld voordeden en voordat het project Kennistransfer werd geïnitieerd. Daarmee is de wat pregnante rol die de VEN zichzelf toebedacht, niet meer aan de orde en zal voor eventuele doorwerking van dat advies een andere organisatorische constellatie moeten worden gevonden.

Ad 1. Vraag naar bestaand materiaal

Zoals het advies al stelt zijn veel oudere onderzoeken (vanaf de zeventiger jaren vorige eeuw, met een enkele nog oudere publicatie) en andere werkstukken gedateerd en bezitten vooral historische waarde. Met andere woorden: voor de meeste huidige werkers in de NME hebben deze stukken geen bijzondere praktijkwaarde. Een archivalische voorziening zou hier meer op zijn plaats zijn, zoals het in de offerteaanvraag (project Kennistransfer) genoemde Kenniscentrum NME. Dat lijkt vooralsnog de enige plaats² waar deze historische materialen echt op hun plaats zullen zijn – en hopelijk zullen blijven. Dat kan er toe leiden dat de in het advies voorgestelde rol van de Heimans en Thijsse Stichting en van het International Institute of Social History in deze minder relevant wordt.

Ad 2. Vraag naar nieuw materiaal

De hierboven in het kader genoemde vier voorstellen om gebruik van nieuw NME-onderzoek te stimuleren, kunnen onverkort in het project Kennistransfer worden opgenomen als bijzondere vorm (of onderdeel) van de geplande kennisuitwisselingsbijeenkomsten in 2009 en 2010. Medebepaling van de ‘NME-onderzoeksagenda’ zal immers tot een toenemende betrokkenheid bij onderzoek in het algemeen en gebruik ervan opleveren. Deze activiteiten kunnen binnen het project worden beschouwd als experimenten/pilots. De rol van het Kenniscentrum IVN hierin (zie de offerte) moet, gezien de reorganisatie aldaar, mogelijk worden herzien.

Ad 3. Toegankelijk beheer en gebruik van NME-onderzoek

De hierboven opgenomen suggesties en adviezen kunnen direct helpen de doelen van dit onderzoek – en daarmee voor het project Kennistransfer zelf – te realiseren. Zonder externe, specifieke financiering van onderzoekstoepassing, of een projectfinanciering die ook het leren hanteren van onderzoek en het interpreteren daarvan mogelijk maakt, zal praktijktoepassing van NME-onderzoek nooit goed van de grond komen. Er zijn nu eenmaal geen ‘uren’ voor beschikbaar bij de huidige projectfinanciering. Vandaar dat er ook van de zijde van (landelijke) NME-instellingen geen duidelijke activiteiten zichtbaar zijn, zoals aanbevolen door de VEN (zie onder ‘*oplossingsrichting gebruik*’ de adviezen 4 t/m 8).

Van de adviezen die de VEN heeft gegeven aan de overheid (zie idem, de adviezen 1 t/m 3) is nog geen spoor te bekennen. Ook het recente Uitvoeringskader NME 2008-2011 rept met geen woord over de waarden van onderzoek, laat staan over de financiering van de toepassing en het beheer ervan.

² Het Wiel zal waarschijnlijk in beperkte mate een onderkomen voor bestaand materiaal kunnen vormen.

6. Analyse van ontvangen materiaal

Dit onderdeel omvat zowel de resultaten van de workshop tijdens de genoemde SVN-conferentie, de uitkomsten van de uitgezette enquêtes en een gesprek met Roel van Raaij (LNV) en Anke Stapels (VROM) op 17 juni 2008.

Zowel tijdens de workshop als bij de latere verzending en het gesprek is een vrijwel identieke enquête (zie bijlage 1) gebruikt. In het eerste geval is deze aan het eind van de workshop ingevuld (19 van de 25 deelnemers – NME-centra, landelijke NME-instellingen en -organisaties, studenten – retourneerden de enquête), in het tweede geval is de enquête uitgezet bij een aantal lokale NME-instellingen, adviesbureaus, publieksinstellingen (musea, bezoekerscentra, planten- en dierentuinen; 36 in totaal, zie bijlage 2). Het aantal reacties bedroeg 10 (vooral bureaus en NME-centra, publieksinstellingen zeer beperkt). Onderstaande is het totaalresultaat – niet representatief voor één van de benaderde categorieën. De structuur van de enquête wordt gevolgd. Tenslotte wordt een korte weergave van het gesprek gegeven.

Vraagstukken die men tegenkomt in de uitvoering van het werk

De meeste respondenten hebben vragen op het gebied van inhoud en methodiek van de educatie als zgn. primair proces; vooral praktijkvragen dus. Daarnaast bestaat er een grote diversiteit aan procesvragen die zowel betrekking hebben op relaties met overheden als op die met collega-instellingen, doelgroepen en het publiek in het algemeen.

- *Primaire proces:*
 - vernieuwing/actualisering van de inhoud van NME handen en voeten geven
 - methodische ontwikkeling (didactiek, werkvormen) voor diverse doelgroepen concretiseren
 - aard van de effecten van educatieprogramma's en hoe deze te meten zijn
 - idem van het gebruik van educatie/lesmaterialen
 - kwaliteitsverbetering van het educatieve proces.

- *Relaties met derden:*
 - rol van de lokale overheid in NME onduidelijk
 - moeizame aansluiting bij NME-beleid overheid (alle niveaus)
 - inbedding van NME-beleid in de gemeentelijke organisatie
 - hoe potentiële opdrachtgevers te overtuigen van het nut van NME-programma's

 - opschalen van het lokale NME-werk naar regionale samenwerking
 - afstemming van en samenwerking tussen diverse educatieve organisaties

 - betrokkenheid van doelgroepen bij NME laag of onbekend
 - onduidelijkheid over behoeften aan NME bij (potentiële) doelgroepen
 - hoe doelgroepen te inspireren en enthousiasmeren voor NME-programma's
 - hoe deelnemers aan NME-cursussen te werven

 - ontwikkelen en toepassen van NME-marketingmethoden ten behoeve van de samenleving
 - omgaan met publieksvragen over NME.

Aanpak van vraagstukken

Heel duidelijk zijn de respondenten over de wijzen waarop zij vraagstukken hanteren: zelf op zoek gaan, bij anderen en/of bij instellingen; en natuurlijk internet. Bestaand onderzoek lijkt daarin een beperkte rol te spelen. De globale resultaten waren als volgt.

- *Contact met derden zoeken:*
 - gesprekken met ‘deskundigen’ voeren
 - idem met doelgroepen
 - samenwerking met andere educaties zoeken (soms in pilots)
 - idem met collega-instellingen
 - raadplegen van leidinggevende
 - studenten stages laten volgen in de eigen instelling

- *Informatiebronnen raadplegen:*
 - aanhaken bij landelijke campagnes
 - cursus volgen (bijvoorbeeld marketing)
 - internet: Biodoen, Kennisnet, Kennislink, PodiumOnline, buitenlandse websites van organisaties, het Wiel (Universiteit Utrecht)
 - raadplegen van tijdschriften (Podium)
 - idem van PodiumActueel
 - idem van internationale of buitenlandse vakbladen
 - bezoeken van bibliotheken
 - advies vragen aan scholen (leraren).

De rol van NME-onderzoek in theorie en praktijk

De meeste respondenten vinden dat onderzoek een belangrijke rol in NME kan spelen. Men heeft dan ook in het algemeen hooggestemde verwachtingen. De praktijk is echter anders: men kan constateren dat er weinig gebruik wordt gemaakt van onderzoek; respondenten ondervinden diverse obstakels.

- *Potentiële functies van onderzoek:*
 - basis om de overheid te overtuigen van het nut van NME-financiering
 - onderbouwt de zin van NME
 - legt de basis voor de essentie van NME
 - evaluatie van NME-programma's
 - levert de kennisbasis voor NME-programma's.

- *Mate van gebruik in de praktijk wordt bepaald door:*
 - geen tijd
 - moeilijk te vinden
 - niet goed begrijpbaar (niveau, taal)
 - te weinig specifiek gericht op vraag
 - geen kennismakelaars (vertaling, interpretatie, toepassing).

Thema's voor nme-onderzoek

In lijn met de genoemde potentiële functies van NME-onderzoek (zie hierboven) is te verwachten dat men een veelheid aan thema's voor onderzoek in gedachten heeft. Dat klopt inderdaad; daarnaast blijkt er grote behoefte te zijn aan praktijkgericht onderzoek.

- *Gericht op het primaire proces:*
 - inhoud van NME (bijvoorbeeld NME als ecologisch fundament voor transitie naar duurzaamheid, klimaat)
 - aanbieden duurzame alternatieven

- stand van zaken kennis op inhoudelijke, methodische deelgebieden en bij andere educaties
 - hanteren van waarden in NME
 - didactiek/werkvormen van NME-programma's
 - educatieve methoden (bijvoorbeeld sociaal leren), ook voor PABO's
 - herkennen van en gebruikmaken van leerstijlen van jongeren en volwassenen
 - effecten van NME op doelgroepen (vooral jongeren)
 - inpassing van NME-lesmateriaal in voortgezet onderwijs
 - verband tussen kennis, houding en gedrag.
- *Gericht op kwaliteitsverhoging:*
 - NME-producten
 - NME-diensten
 - kwaliteit van de eigen instelling/organisatie
 - gebruik van externe expertise (geen thema genoemd).
 - *Gericht op NME als beleidsinstrument:*
 - voorbeelden van het beleid van NME-organisaties/instellingen
 - idem van NME-beleid van gemeenten.
 - *Gericht op financiering van NME:*
 - kansen voor financiering van NME.
 - *Overige thema's:*
 - behoeften bij onderwijs en gemeenten aan NME
 - idem bij andere educaties
 - praktijkvoorbeelden uit andere educaties.

Elementen uit het gesprek met LNV en VROM

Ten dele hebben de ministeries andere motieven voor het laten uitvoeren van NME-gerelateerd onderzoek. Zo is van groot belang dat onderzoek de prestaties van NME monitort, soms ten behoeve van de toevoegde waarde van NME aan het natuur- en milieubeleid. Soms is dat onderzoek op het gebied van effecten van NME, soms bestuurskundig of politiek georiënteerd. Daarmee hangen overheidsvragen naar legitimiteit en effectiviteit samen.

Voor de overheid heeft wetenschappelijk onderzoek 'zwaarte' omdat het leidt tot analyse en reflectie waarvan in de praktijk zo weinig sprake is. Daarmee kan onderzoek aan de praktijkkennis bijdragen.

Naar de mening van de gesprekspartners zou er onderscheid moeten zijn tussen de gesloten programmering (geplande financiën worden bij vastgestelde onderzoeksinstellingen weggezet) en een open programmering. Vooral op de laatste categorie zou het werkveld NME invloed kunnen hebben via een programmerings- of begeleidingscommissie. Probleem is alleen dat voor die programmering nog geen financiën beschikbaar zijn en daarom in feite nog niet bestaat. De vertegenwoordiger van LNV stelde daarom voor dat het werkveld NME eens met medewerkers van de ministeries om de tafel gaat zitten om urgente onderzoeksthematiek boven water te krijgen [Hoewel dit kennelijk als eenmalig werd bedoeld, raakt het aan het advies van de VEN om jaarlijkse gebruiks- of kenniskringen te organiseren – CMG]. Het resultaat van zo'n benadering zou de huidige werkwijze, die vrijwel geheel intern plaatsvindt (vooral bij LNV maar ook bij VROM) en werkt vanuit beleidsvragen, opener kunnen maken. VROM wil daarbij graag betrokken zijn.

7. Conclusies

De doelen van dit onderzoek liggen op de volgende terreinen (zie paragraaf 2):

- bevorderende en belemmerende factoren voor kennisdoorstroming
- formulering van een NME-onderzoeksagenda.

Vanuit deze tweedeling zullen onderstaande conclusies worden vormgegeven. Deze hebben, zoals al genoemd, een indicatief karakter. Dat betekent dat ze als uitgangspunt voor verdere discussie kunnen worden genomen, niet als maatgevend/representatief voor wensen vanuit het werkveld NME.

Conclusies kennisdoorstroming

1. Kennisdoorstroming is een gecompliceerd proces waarbij velen zijn betrokken: opdrachtgevers, gebruikers, onderzoekers, intermediairen. Men kan dan ook met recht spreken van een kenniscyclus waarbij onderzoeksprogrammering, -uitvoering, -beheer, -bewerking, -distributie, -gebruik en -evaluatie de belangrijkste elementen vormen.
2. Enkele voorstellen die de VEN heeft gedaan om deze cyclus in te vullen, kunnen onderdeel van het project Kennistransfer NME worden zoals het organiseren van bijeenkomsten met het werkveld NME om de NME-onderzoeksagenda mede te bepalen. De geplande kennisuitwisselingsactiviteiten in het kader van het project Kennistransfer in 2009 en 2010 kunnen o.a. met het oog daarop worden opgezet. Zo kan de genoemde open programmering mogelijk een impuls van onderop krijgen.
3. Om de doorstroming van NME-onderzoek verder op gang te krijgen kan de in het project geplande *portal* van groot belang blijken. Daarmee kan één knelpunt voor (potentiële) gebruikers van NME-onderzoek worden weggenomen namelijk de genoemde moeilijke vindbaarheid van onderzoek en de noodzaak vele media te raadplegen. De belangrijkste eis die dan ook aan deze voorziening moet worden gesteld, is dat de thematische ingang goed aansluit bij de praktijk. De suggesties van de respondenten kunnen daarvoor een indicatie leveren.
4. De overige, in het VEN-advies genoemde, aspecten van beheer en gebruik van onderzoeksmateriaal vallen buiten het directe kader van dit project. Zij kunnen in een aantal gevallen pas worden gerealiseerd indien het voorgenomen Kenniscentrum NME of een soortelijke voorziening zal worden opgericht.

Conclusies onderzoeksagenda

1. Bij de vraagstukken die men in de praktijk van het eigen werk tegenkomt, valt op dat alleen degene die betrekking hebben op het primaire proces, mogelijk via onderzoek kunnen worden opgelost. De relaties met derden bevatten maar weinig zulke onderwerpen; die liggen meer op het terrein van het eigen initiatief.

2. De inschatting van de respondenten welke onderzoeksthema's van belang zijn is nogal verschillend. Immers, de rol die men onderzoek toedenkt, is nogal abstract, legitimerend of onderbouwend van aard terwijl men in de concrete thema-aanduiding weer heel praktische suggesties doet. De eerste conclusie die men hieraan kan verbinden, is dat de essentie/zin/kennisbasis van NME voldoende is onderzocht met het oog op de toekomstige taken en rol van NME. De tweede conclusie die men kan trekken, is dat men kennelijk behoefte heeft aan zowel fundamenteel als toegepast onderzoek. Onderzoeksplanners zouden zich daarvan bewust moeten zijn.
3. Er doen zich een aantal wenselijke onderzoeksthema's voor die eventueel als volgt zijn samen te vatten:
 - Didactiek en werkvormen in relatie tot het leren over complexe vraagstukken (ook voor de PABO)
 - Methodiekontwikkeling voor sociaal leren in NME
 - Kennis over kennis- en betrokkenheidsniveaus, wensen en leerstijlen (inzake NME) van (potentiële) doelgroepen in formeel en non-formeel onderwijs
 - Hanteren van waarden in NME-leerprocessen
 - Relaties tussen kennis, houding en gedrag
 - Geïntegreerd kwaliteitsmodel voor NME (product-, dienst- en organisatiekwaliteit)
 - Typering van de bijdragen van NME aan duurzame samenleving
 - Belemmeringen en mogelijkheden van samenwerking met andere educaties
 - Ontwikkeling van effectiviteits- en resultaatmodellen

Vragenlijst: zoekgedrag naar en thema's voor NME-onderzoek

Positie

1. Bij wat voor soort organisatie/instelling werk je?
2. Wat is je rol/functie/taak in de organisatie?
3. Waaruit bestaan je concrete bezigheden op NME-gebied vooral?
4. Wat voor soort vraagstukken kom je tegen *die je niet meteen zelf kunt oplossen*?

Werkwijzen

5. Hoe pak je zulke vraagstukken aan; wie of wat ga je hiervoor benaderen?
6. Speelt de beschikbaarheid van onderzoek in die aanpak een rol?

Bronnen

7. Als je onderzoek gebruikt, is dat dan typisch op nme gericht onderzoek of meer algemeen; en waar kun je dat vinden?
8. Vind je die bronnen ook toegankelijk (in de zin van: gaat inzien ter plekke of lenen gemakkelijk, zijn er overzichten van literatuur of samenvattingen, zijn er popularisering van wetenschappelijk onderzoek in 'gebruikerstaal')?
9. Wat zou er aan de toegankelijkheid en/of bekendheid van zulke bronnen kunnen verbeteren?

Thema's

10. Op welke gebieden zou er volgens jou nieuw NME-onderzoek nodig kunnen zijn? Voorbeelden:
 - *primair proces (educatie in de praktijk)*
 - inhoud van nme (ook moeilijke concepten als duurzaamheid, klimaat enz.)
 - waarden hanteren in nme
 - educatieve methoden (bijvoorbeeld sociaal leren)
 - didactiek/werkvormen
 - leerstijlen van jongeren/volwassenen
 - inpassing van nme in onderwijsprogramma's/methoden
 - stand van zaken kennis in inhoudelijke of methodische deelgebieden (voorbeeld: 'water' c.q. 'veldwerk')
 - *kwaliteit van nme*
 - nme-producten
 - nme-diensten
 - kwaliteit van de eigen instelling/organisatie
 - evaluatiemethoden
 - *nme als beleidsinstrument*
 - voorbeelden van nme-beleid van andere organisaties/instellingen
 - idem van andere gemeenten
 - idem bij organisaties/instellingen van andere educaties

Betrokkenheid

11. Zou je betrokken willen zijn/blijven bij de formulering van (landelijk) NME-onderzoek in de toekomst? Zoja, naam:
en organisatie

Geadresseerden van de vragenlijst NME-kennis

De vragenlijst (zie hieronder) is uitgezet bij de volgende instellingen:

- *VEN-leden (niet overlappend met onderzoek WUR):*
 - Anneke Lindeman Educatieve projecten
 - Bureau Van Loosdrecht
 - Cailin Consult
 - Steeghs Advies
 - Vlinderstichting
 - Veldwerk Nederland
 - Gemeente Den Helder, afd. Milieucommunicatie
 - Gemeente Arnhem, centrum voor NME
 - NME Centrum Breda
 - NME Centrum landgoed Schothorst, Amersfoort
 - Weizigt, Dordrecht
 - Gemeente Haarlemmermeer, sector Jeugd en Onderwijs
 - NME Amstelveen
 - NME Centrum de Woudreus, Hei- en Boeicop
 - Ouwehands Dierenpark
 - Universiteitsmuseum Utrecht
 - Terra Maris
 - Klaas Koopman
 - Theo Kuijpers
 - NMC Zeist
 - Gemeente Schiedam, afdeling Educatie
- *Overige (idem):*
 - Diergaarde Blijdorp
 - Burgers' Zoo
 - Hortus Amsterdam
 - Landgoed Schovenhorst
 - Bezoekerscentrum Brunsummerheide
 - Bezoekerscentrum De Hoep
 - Bezoekerscentrum de Weerribben
 - Bezoekerscentrum Nationaal Park Duinen van Texel
 - Bezoekerscentrum Dwingelderveld
 - Museon
 - Natuurhistorisch Museum Maastricht
 - Natuurhistorisch museum Natura Docet
 - Natuurmuseum Twentsewelle
 - Natuurmuseum Fryslân
 - Pieter Vermeulen Museum